

The Quran and Finding the Path to Spiritual Well-being

Mahdi Fani

Department of Islamic Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
*Correspondence should be addressed to Dr. Mahdi Fani; Email: fanimahdi@sbmu.ac.ir

Article Info

Received: Feb 20, 2024

Received in revised form:

Apr 6, 2024

Accepted: May 4, 2024

Available Online: Sep 22, 2024

Keywords:

Health

Quran

Spiritual Health

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v10i3.44700>

As we know, the Holy Quran is the final divine book and the eternal miracle of the Prophet of Islam, peace be upon him. One aspect of the miracle of this heavenly book is its comprehensive meaning and content. As the Quran states, this book contains the explanation of all things, an explanation in the sense of revealing and clarifying.

But the question is, what does the Holy Quran clarify? Commentators have expressed opinions on this, including what is mentioned in the Tafsir al-Mizan: The purpose of what the Quran explains is everything related to the guidance of people, because one of the aspects of the Quran is to respond to the needs of people. And it is obvious that in addition to material needs, people also have spiritual needs, including familiarity with the true teachings regarding the origin and the end, moral virtues, the stories of the ancients, and the advice and admonition suggested by these stories¹ (1).

In line with this, another question arises: Does the Quran respond to the needs of people today, or has it only explained the needs of the time of the revelation of the verses? The answer to this question is expressed by Imam Sadiq, peace be upon him, in a narration: God the Almighty did not reveal the Holy Quran for a specific time or place, so it will be new and fresh for every time and for every people until the Day of Resurrection²(2). This statement of Imam Sadiq, peace be upon him, is actually an expression of the miraculous content and spiritual nature of the Holy Quran, which can respond to the needs of people in every age and solve their problems. Of course, it should be noted that the Quran clarifies the truth and falsehood, guidance and misguidance, and the correctness and incorrectness of matters through its enlightenment.

Some of the issues that we expect to find answers for in the Holy Quran are those related to the realm of health, although it should be noted that the discussion of health in the Quran is more related to its spiritual aspects rather than its physical and medical dimensions. In other words, the Holy Quran is a book that emphasizes the spiritual health of human being - a health that must be sought in having correct beliefs and faith, benefiting from divine ethics, and servitude [to God]. Furthermore, based on the

¹. Volume 12, page 325

². Volume 9, page 332

studies, enjoying spiritual health can also be effective in the physical health of human being (3).

Therefore, if a person has false beliefs, corrupt and immoral behavior, and satanic thoughts, they have distanced themselves from spiritual health and have become spiritually ill, requiring treatment. In this regard, the Holy Quran considers those who have hypocrisy in their hearts as ill, stating "there is a disease in their hearts"¹ (4). Certainly, this disease is not related to their physical body, but to their spirit and beliefs. Therefore, it can be said that from a spiritual perspective, they will not be healthy individuals. As experts have expressed, being humane or a human is related to the spiritual aspect of human being, not to their physical and material aspect; therefore, the health of the human spirit is more important than the health of their body, and the illness of the human heart and soul is more important than the illness of their body. Consequently, when speaking of a healthy human, two aspects of health come to mind: one is the human who is healthy in terms of materiality, and the other is the human who is healthy spiritually, which is the focus of the science of religion (5).

Regarding spiritual health, the Holy Quran also mentions the "sound heart"² (4). The meaning of health here is that the human heart and soul are free from all kinds of external and internal (material and spiritual) afflictions. Therefore, a person can achieve happiness when their heart is sound, whether they have wealth and children or not³ (1). Based on this, it can be stated that a person may be physically ill, but this physical illness does not prevent them from being spiritually healthy, as the health of the heart here refers to the health of the human heart and soul, which is the criterion for their happiness and salvation, even though their body may not be in good health for some reason.

The Holy Quran mentions a prophet (Prophet Ayyub, peace be upon him) who had been in great difficulty and trouble for a long time due to illness, but this physical illness and other deprivations did not impair his spiritual and moral health, and the spirit of gratitude and humility before God remained alive in him,

although he had asked God to remove his affliction, and God had answered his prayer⁴ (4). In contrast, we encounter individuals who are physically and outwardly healthy, but are spiritually ill and devoid of spiritual health. The Quran mentions disbelievers who were healthy and vigorous in this world and had no physical impediment to worshiping God, but they refrained from prostrating and humility before God and distanced themselves from the worship of the One God⁵ (4).

On the other hand, God mentions the believers who have been truthful and steadfast in times of difficulty such as illness, injury, bankruptcy, loss of a child, and war⁶ (1) and did not abandon their faith. As a result, they attained spiritual and mental well-being, and this spiritual well-being is the same as the well-being in religion that Imam Sajjad (peace be upon him) requests from God⁷ (6).

The Holy Quran, just as it pays attention to the material aspects of the human being, also pays attention to their spiritual and moral dimensions. Since the essence of human dignity is the human soul, this divine book has given special attention to the spiritual and moral dimensions of human being. For this reason, one of the attributes of the Quran is "healing" (shifa'), specifically the healing of the diseases and illnesses of the heart and soul ("healing for what is in the hearts")⁸(4). These are ailments such as superstition, doubt and confusion, moral corruption, false beliefs, and ignorance, which the Quran aims to treat through advice, encouragement, warning, and reminders (7).

When the Quran cleanses the human heart from spiritual and moral impurities through its verses, this inner purity will be reflected in one's social environment and relationships, and God will grant them a pure life ("a good life"). Therefore, there is a direct relationship between the purity of the soul (the health of the heart) and the purity of one's life, but according to the Quran, this pure life requires faith and righteous deeds⁹ (4).

It can be concluded that God has set a plan for the comprehensive material and spiritual

¹ Surah Baqarah verse 10

² Surah Shear'a verse 89

³ Volume 15, page 289

Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat
(i.e., Research on Religion & Health)

⁴ Surah Anbiyyah, verse 83 and 84

⁵ Surah Qalam verse 43

⁶ vol. 1, p. 428

⁷ Prayer 23

⁸ Surah Yunus verse 57

⁹ Surah Nahl Verse 97

health of man, a plan that He has placed at the disposal of humanity through the Prophet (peace be upon him) and the Heavenly Book, so

that man can achieve this comprehensive health by benefiting from faith and righteous deeds.

Please cite this article as: Fani M. The Quran and Finding the Path to Spiritual Well-being. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2024;10(3):1-9. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v10i3.44700>

القرآن والطريق إلى الصحة الروحية

مهدى فاني

قسم المعارف، جامعة الشهيد بهشتي للعلوم الطبية، طهران، إيران.

المراسلات الموجهة إلى الدكتور مهدى فاني؛ البريد الإلكتروني: fanimahdi@sbmu.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ١٠ شعبان ١٤٤٥
 وصول النص النهائي: ٢٦ رمضان ١٤٤٥
 القبول: ٢٥ شوال ١٤٤٥
 النشر الإلكتروني: ١٨ ربيع الأول ١٤٤٦

الكلمات الرئيسية:

الصحة

الصحة الروحية

القرآن

لم نأت بمجديد إن قلنا أنّ القرآن الكريم هو آخر كتاب من الكتب السماوية ومعجزة الرسول الأكرم (صلى الله على وآله) الخالدة. فقد تبرز أسمى تجليات إعجازه في اشتماله على المجالات الدلالية والمضمونية المختلفة. وبحسب تعبير القرآن نفسه: فيه تبيان لكل شيء. وتبيان يدل على البيان الواضح والإيضاح الذي لا يشوبه غموض.

لكن السؤال الذي يطرح نفسه هو: القرآن الكريم تبيان أيّ شيء؟ قدّم المفسرون آراء مختلفة حول هذا الشأن، منها ما قاله الطباطبائي في تفسير الميزان، حيث يقول: المقصود بتبيان كل شيء هو تبيان ما ينفع في هداية الناس. لأنّ أحد شؤون القرآن هو استجابة حاجات الناس، ولا شك أنّ هؤلاء الناس فضلا عن حاجاتهم المادية، لديهم حاجات روحية غير مادية، ومن بين هذه الحاجات هي معرفة المعارف الحقيقية ومعرفة الحقائق المتعلقة بمبدأ المعاد، والفضيلة الأخلاقية، ومصير الأمم السابقة، والنصيحة، والموعظة الخ^(١).

وفي هذا السياق يُطرح سؤال آخر وهو: هل القرآن قادر على استجابة متطلبات هذا العصر أم لا؟ بتعبير آخر، هل القرآن نزل لزمانه، أم أنّه قادر على تبيان قضايا عصره؟ ردّ الإمام الصادق على هذا السؤال في رواية نذكرها هنا: إنّ الله تبارك و تعالی لم يجعله لزمان دون زمان، ولا لناس دون ناس، فهو في كل زمان جديد، وعند كل قوم غرض إلى يوم القيامة^(٢). قول الإمام الصادق(ع) هذا يدلّ على الإعجاز المضموني والدلالي للقرآن الكريم، إذ أنّ هذا الكتاب قادر على استجابة حاجات الإنسان وإشكالياته ومشاكله ومستجدات عصره. الجدير بالذكر أنّ القرآن يزيد من بصيرة الناس ويرفع وعيهم ويدلّ أهلهم إلى الحق والباطل، والهداية والضلال، والخير والشر بوضوح ليس فيه غموض.

من بين القضايا التي يُفترض أن نجد إجابة لها في القرآن الكريم هي القضايا المتعلقة بالصحة. والجدير بالذكر أنّ إهتمام القرآن بالصحة يتمركز على البُعد الروحي والنفسي أكثر ما تركيزه على البُعد المادي والطبي. بتعبير آخر يمكن القول أنّ القرآن الكريم كتاب يؤكد على صحة الإنسان الروحية، وهي صحة يجب البحث عنها في الإيمان الصحيح والراسخ والتحلّي بالأخلاق الإلهية والعبودية لله. فضلا عن ذلك وبناء على الدراسات السابقة، تتمتع بالصحة

^١. المجلد ١٢، الصفحة ٣٢٥

^٢. ج ٩، ص ٣٣٢

صحته الجسدية، لكن فؤاده موطن الأمراض والعاهات، وقد عشتت الأمراض النفسية في روحه فلم يحظ بأدنى سلامة روح وصحة فؤاد؛ لهذا يتحدث القرآن عن الكافرين الذين كانوا يعمون بكل نعم الدنيا ولم يكن أمامهم عائقاً ليكونوا عباداً مخلصين لربهم، لكنهم أبت قلوبهم أن تسجد لله وتشكره على نعماته الوافرة التي وهبها الله لهم، فحادوا عن طريق عبودية ربهم^٤.

ومن جانب آخر يتحدث القرآن عن أهل الإيمان والصدق الذين واجهوا شتى الصعاب والمحن كالمرض، والإصابات، والإفلاس، وفقدان الأهل والبنين لكنهم صبروا وصابروا في الحروب^٥ ولم يفقدوا إيمانهم برّبهم لأنّ قلوبهم كانت عامرة بالإيمان بالله وكانوا يتمتعون بالسلامة الروحية والنفسية، وهذه السلامة الروحية هي سلامة الدين والإيمان التي يدعو الإمام السجاد عليه السلام ربّه أن يهبه إياها^٦. اذن، أولى القرآن الكريم إهتماماً كبيراً بالجانب المادي ولم يهمل الجانب الروحي والنفسي، بل أكّد على الجانبين على حدّ سواء. وبما أنّ الأصل في الإنسانية هي الروح والنفس البشرية، أولى القرآن الكريم إهتماماً بالغاً بالبعد الروحي والنفسي، ولهذا سُمّي القرآن بكتاب «الشفاء» فكانت صفة الشفاء إحدى صفات القرآن الكريم المستقاة من قوله: (شفاء لما في الصدور)^٧ (٤). فهو شفاء لأمراض مثل: الخرافة، والشك والريبة، والإنحراف والحياد عن الحق، والضياع والهيام، والسلوك المذموم، والعقائد الباطلة، والجهل وغيرها التي يعالجها القرآن بالموعظة الحسنة، والتبشير والتحذير، والإنذار، والتذكير؛ فكل هذه الأمراض إنما هي أمراض نفسية يسعى القرآن معالجتها بطرق مختلفة (٧)، وعندما ينزّه القرآن الكريم بآياته الكريمة القلوب والأفئدة ويطهرها من كل دنس ومن كل العاهات الروحية والنفسية، فإنّ هذا الشفاء وتنزيه الباطن، سينعكس على الظاهر وعلى سلوك الإنسان الاجتماعي ويطهر كل سلوك الإنسان من الأمراض السلوكية. وبحسب تعبير القرآن الكريم ستكون للإنسان (حياةً طيبةً)، إذن سلامة الروح هذه (سلامة الفؤاد) لها علاقة مباشرة مع سلامة حياة الإنسان وسلوكه الاجتماعي؛ فقد يقول القرآن الكريم أنّ هذه الحياة الطيبة بحاجة إلى الإيمان والعمل الصالح^٨ (٤).

الروحية يمكن أن تؤثر على الصحة الجسدية أيضاً (٣).

لهذا لا غرو أنّ من يعتقد الأفكار والعقائد الباطلة، وصاحب الأخلاق الفاسدة والشيطانية والبعيدة عن الأخلاق السامية، ليس له نصيب من الصحة الروحية، بل يصاب بأمراض روحية ويصبح بحاجة إلى العلاج والشفاء. وفي هذا السياق، يرى القرآن الكريم أنّ المريض من تسلل النفاق في قلوبهم، ويقول عنهم: «في قلوبهم مرض»^٩ (٤). ولا شك أنّ هذا المرض لم يكن مرضاً جسدياً ولا يتعلق بالجسد وإنما يتعلّق بالروح وعقائد صاحبها. لهذا يمكن القول أنّه لم يكن إنساناً سليماً من الناحية الروحية. وكما يقول المفكرون في هذا الشأن، تتعلّق الإنسانية بالجانب الروحي من الإنسان وليس الجانب الجسدي والمادي. ولهذا سلامة الروح أهم من صحة الجسد، وأمراض الروح والفؤاد أهم من أمراض الجسم. إذن، عندما يتمّ الحديث عن الإنسان السليم، يتبادر إلى الذهن بُعدان أو جانبان من السلامة، وهما الجانب المادي والجانب الروحي. والجانب الأخير وهو الروحي موضوع الدين ويتعلّق بالعلوم الدينية (٥).

في ما يتعلّق بالسلامة الروحية، يتحدث القرآن عن القلب السليم^{١٠} (٤) ويقصد بسلامة القلب، خلوّ الفؤاد والروح البشرية من أيّ مرض أو داء ظاهري أو باطني (مادي أو روحي)؛ إذن لن ينال الإنسان السعادة إلّا عندما يكون له قلب سليم؛ سواء كان له في هذه الدنيا مال وبنون أم لم يكن^{١١} (١). بناء على هذا يمكن القول أنّ الإنسان يمكن أن يعاني من داء جسدي لكن هذا الداء الجسدي لا يمنعه من سلامة الروح والفؤاد، لأنّ المقصود بسلامة القلب هنا الفؤاد والروح البشرية الحالّة فيه، وهذا القلب السليم هو معيار السعادة، وإن كان صاحب هذا القلب يعاني من داء جسدي أو عاهة أو نقص، فإنّ هذا لا يمنع أن يكون صاحب الداء سعيداً.

يذكر القرآن الكريم النبي أيوب عليه السلام الذي أصابه المرض فلزم الفراش ومزّت عليه أيام صعاب واشتدّ به العسر وتوالت عليه المحن، لكن تلك الأمراض الجسدية وحرمانه من الصحة لم تمنعه من سلامة الروح ونزاهة الفؤاد، فدأب أيوب على شكر ربّه ولم يفارقه الشكر والحمد على كل ما أصابه، فكان خاضعاً خاشعاً لمشيئة ربّه، وكان قلبه ينبض بالإيمان وخشية الله إلى أن دعا ربّه أن يرفع عنه تلك المحن فأستجاب له ربّه^{١٢} (٤). بالمقابل نجد من يتمتع بكامل

٤. سورة قلم، آية ٤٣

٥. ج ١، ص ٢٢٨

٦. الصلاة ٢٣

٧. سورة يونس، الآية ٥٧

٨. سورة نحل، الآية ٩٧

١. سورة بقره، آية ١٠

٢. سورة شعراء، آية ٨٩

٣. المجلد ١٥، الصفحة ٢٨٩

٤. سورة انبياء، آية ٨٣ و ٨٤

في نهاية البحث، يتضح لنا أنّ الإله قدّم للإنسان خطة حياة متكاملة لكي ينال هذا الإنسان سلامة الروح والجسم، وأكدّ على البعد المادي بقدر تأكيده على البعد الروحي وأنزل هذه الخطة المتكاملة وهي خطة الحياة على صدر الرسول الأكرم (ص) عن طريق

القرآن الكريم لكي ينال الإنسان سعادة الدنيا والآخرة ويعمل صالحاً لدنياه وآخرته وما لم ينال الدنيا والآخرة فإنّه لم ينل السلامة الجامعة والمتكاملة.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Fani M. The Quran and Finding the Path to Spiritual Well-being. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2024;10(3):1-9.
<https://doi.org/10.22037/jrrh.v10i3.44700>

قرآن و راهیابی به سلامت معنوی

مهدی فانی

گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.
 *مکاتبات خطاب به دکتر مهدی فانی؛ رایانامه: fanimahdi@sbmu.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱ اسفند ۱۴۰۲
 دریافت متن نهایی: ۱۸ فروردین ۱۴۰۳
 پذیرش: ۱۵ اردیبهشت ۱۴۰۳
 نشر الکترونیکی: ۱ مهر ۱۴۰۳

واژگان کلیدی:

سلامت

سلامت معنوی

قرآن

همان‌گونه که می‌دانیم قرآن کریم آخرین کتاب آسمانی و معجزه جاوید پیامبر اسلام صلی‌الله علیه و آله می‌باشد و یکی از جنبه‌های اعجاز این کتاب آسمانی، جامعیت معنایی و محتوایی آن است. به تعبیر قرآن کریم، در این کتاب بیان هر چیزی وجود دارد - بیانی که به معنای آشکار کردن و روشن ساختن است.

اما پرسش آن است که قرآن کریم روشن‌کننده چه چیزی است؟ مفسرین در این باره اظهارنظرهایی نموده‌اند. از جمله در تفسیر المیزان ذکر شده است: مقصود از چیزی که قرآن بیان‌کننده آن است، هر چیزی است که به امر هدایت مردم مربوط می‌گردد؛ زیرا یکی از شئون قرآن، پاسخ‌گویی به نیازهای مردم است. بدیهی است که مردم علاوه بر نیازهای مادی، نیازهای معنوی نیز دارند و از جمله این نیازها، آشنایی با معارف حقیقی است که درباره امر مبدأ و معاد و فضایل اخلاقی، سرگذشت پیشینیان و پند و موعظه آنان است^۱ (۱). در همین راستا سؤال دیگری مطرح می‌شود که آیا قرآن نسبت به نیازهای امروز بشر پاسخ‌گو هست یا فقط بیان‌کننده نیازهای زمان نزول آیات بوده است؟ پاسخ این سؤال را امام صادق علیه‌السلام در روایتی چنین بیان نموده‌اند: خداوند متعال قرآن کریم را برای زمان یا مکان خاصی نازل نکرده است، لذا برای هر زمانی جدید و برای هر قوم و گروهی تا قیامت تازه خواهد بود^۲ (۲). این فرمایش امام صادق علیه‌السلام در حقیقت بیان‌کننده معجزه محتوایی و معنوی قرآن کریم است که در هر زمانی می‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای مردم بوده و مشکلات آنان را برطرف سازد. البته باید توجه داشت قرآن کریم با روشنگری؛ حق و باطل، هدایت و گمراهی و درستی و نادرستی امور را روشن می‌سازد.

از جمله مسائلی که انتظار می‌رود پاسخ آن را از قرآن کریم دریافت کنیم، موضوعاتی است که مربوط به حیطة سلامت باشد. هرچند باید توجه داشت بحث سلامت در قرآن بیش از آنچه مربوط به ابعاد مادی و پزشکی آن باشد، به جنبه‌های معنوی آن مربوط است. به تعبیر دیگر می‌توان گفت: قرآن کریم کتابی است که بر سلامت معنوی انسان تأکید می‌ورزد - سلامتی که باید آن را در داشتن باور و اعتقاد صحیح و بهره‌مندی از اخلاق الهی و بندگی جستجو نمود. افزون‌بر این، با توجه به پژوهش‌های انجام‌گرفته، بهره‌مندی از سلامت معنوی می‌تواند در سلامت

^۱ ج ۱۲، ص ۳۲۵

^۲ ج ۹، ص ۳۳۲

معنوی بیمارند و از سلامت معنوی بهره ندارند. لذا در قرآن از کافرانی یاد می‌شود که در دنیا سالم و تندرست بودند و مانعی از بندگی خداوند در جسم خود نداشتند؛ ولی از سجده و فروتنی در برابر خداوند سرباز زدند و از عبادت خداوند یکتا فاصله گرفتند^۵ (۴).

ازسوی دیگر خداوند از مؤمنانی یاد می‌کند که اهل صدق و راستی بوده و در سختی‌هایی چون بیماری، مجروحیت، ورشکستگی، از دست دادن فرزند و در جنگ، صبر و استقامت نمودند^۶ (۱)، دست از ایمان خود برنداشتند و به همین جهت از سلامت روحی و معنوی برخوردار شدند. این سلامت معنوی همان سلامت در دین است که امام سجاد علیه‌السلام آن را از خداوند درخواست می‌کند^۷ (۶).

قرآن کریم همان‌گونه که به ابعاد مادی انسان توجه دارد، به ابعاد روحی و معنوی او نیز عنایت می‌کند، و از آنجایی که اصل در انسانیت انسان روح اوست، این کتاب آسمانی به ابعاد روحی و معنوی او نیز توجه ویژه‌ای مبذول داشته است. از این رو یکی از اوصاف قرآن «شفاء» نام گرفته است؛ آن هم شفای دردها و بیماری‌های دل و روح انسان (شفاء لما فی الصدور)^۸ (۴) - دردهایی چون: خرافه‌پرستی، شک و تردید، انحراف و سرگردانی، اخلاق ناپسند، اعتقادات باطل و جهل و نادانی - که قرآن از راه پند و اندرز، تشویق و بیم دادن و تذکر درصد در مان آن‌ها است (۷). هنگامی که قرآن آیات خویش، دل‌های انسان را از آلودگی‌های روحی و معنوی پاک نمود، این پاکی درون در محیط و روابط اجتماعی او نیز بازتاب خواهد داشت و باعث پاکی آن خواهد شد. به تعبیر قرآن کریم، خداوند به او زندگی پاکیزه‌ای می‌بخشد (حَيَاةً طَيِّبَةً). بنابراین بین پاکیزگی روح (سلامت قلب) و پاکیزگی زندگی او رابطه مستقیم وجود دارد؛ اما به‌فرموده قرآن این زندگی پاکیزه نیازمند ایمان و عمل صالح خواهد بود^۹ (۴).

در پایان چنین نتیجه می‌گیریم که خداوند برای رسیدن انسان به سلامت همه‌جانبه مادی و معنوی، برنامه‌ای را مقرر داشته است که آن را توسط پیامبر (ص) و از طریق کتاب آسمانی در اختیار بشریت قرار داده تا انسان با بهره‌مندی از ایمان و عمل شایسته بتواند به این سلامت جامع دست یابد.

جسمانی انسان نیز مؤثر واقع شود (۳). از این رو اگر فردی اعتقادات باطل، رفتار فاسد و دور از اخلاق و یا افکار شیطانی داشته باشد، از سلامت معنوی فاصله گرفته و دچار بیماری معنوی می‌گردد که در این صورت نیاز به درمان خواهد داشت. در این راستا قرآن کریم افرادی را که در دل دچار نفاق هستند بیمار دانسته و فرموده است: «فی قلوبهم مرض»^{۱۰} (۴)، که به‌یقین این بیماری مربوط به جسم آنان نیست؛ بلکه مربوط به روح آنان و باورهای‌شان می‌باشد. لذا می‌توان گفت که از لحاظ معنوی انسان سالمی نیستند و همان‌گونه که صاحب‌نظران ابراز داشته‌اند، انسانیت به جنبه روحی انسان مربوط می‌شود؛ نه به جنبه جسمی و مادی او. از این رو، سلامت روح انسان مهم‌تر از سلامت جسم او؛ و بیماری روح و دل انسان مهم‌تر از بیماری جسم او است. بنابراین، وقتی از انسان سالم سخن به میان می‌آید، دو بعد از جنبه‌های سلامت به ذهن می‌رسد: یکی انسان سالم از نظر مادی، و دیگری انسان سالم از نظر معنوی که در حوزه علم دین به آن توجه می‌شود (۵).

در راستای بحث سلامت معنوی، قرآن کریم از قلب سلیم^{۱۱} (۴) نیز یاد کرده است، و مقصود از سلامت در اینجا آن است که دل و روح آدمی از هرگونه آفات ظاهری و باطنی (مادی و معنوی) خالی باشد. لذا زمانی انسان می‌تواند به سعادت دست یابد که قلب او سالم باشد - خواه در دنیا دارای مال و فرزندان باشد یا نباشد^{۱۲} (۱). بر این اساس می‌توان گفت ممکن است فردی از لحاظ جسمی بیمار باشد، ولی این بیماری جسمی مانع آن نخواهد بود که از جهت روحی از سلامت برخوردار نباشد؛ زیرا سلامت قلب در اینجا به سلامت دل و روح انسان اشاره دارد که معیار سعادت او قرار می‌گیرد. هرچند ممکن است به‌علتی، جسم او از سلامت برخوردار نباشد.

قرآن کریم از پیامبری (حضرت ایوب علیه‌السلام) یاد می‌کند که به‌علت بیماری، مدتی طولانی در سختی و مشکل قرار گرفته بود. ولی این بیماری جسمی و محرومیت‌های دیگر او، مانع از سلامت روحی و معنوی او نگردید و همواره روحیه سپاسگزاری و خضوع در برابر خداوند در او زنده بود - هرچند برای رفع گرفتاری خویش از خداوند درخواست، و خداوند نیز او را اجابت نمود^{۱۳} (۴). در مقابل با افرادی روبرو می‌شویم که از نظر جسمی و ظاهری سالم هستند، ولی از لحاظ روحی و

۵. سوره قلم، آیه ۴۳

۶. ج ۱، ص ۴۲۸

۷. دعای ۲۳

۸. سوره یونس، آیه ۵۷

۹. سوره نحل، آیه ۹۷

۱۰. سوره بقره آیه ۱۰

۱۱. سوره شعراء، آیه ۸۹

۱۲. ج ۱۵، ص ۲۸۹

۱۳. سوره انبیاء، آیات ۸۲ و ۸۴

استناد مقاله به این صورت است:

Fani M. The Quran and Finding the Path to Spiritual Well-being. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2024;10(3):1-9. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v10i3.44700>

References

1. Tabatabai MH. *Al-Mizan fi tafsir al-Quran*. 2 ed. Beirut: Moassesah al-Alami lel-Matboot; 1971.
2. Mohammadi Rayshahri M. *Mizan al-Hikmah*, Translated by Sheikhi, H.R. Qom: Moasseseh Farhangi Dar al-Hadith; 2016. (Full Text in Persian)
3. Fani M, Karamkhani M. Religion: spiritual health guide. *Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2015;1(3):41-9. (Full Text in Persian)
4. *The Holy Quran*. Translated by Bahrapour, A. Tehran: Avaei Quran Publications; 2015.
5. Fani M, Abdoljabbari M, Atashzadeh-Shoorideh F, Karamkhani M. The criteria of healthy humans from the perspective of religious texts. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2018;4(1):104-17. (Full Text in Persian)
6. Imam Zainul Abideen (as). *Sahifa Sajjadia*. Qom: al-Hadi; 1957.
7. al-Shazeli SG. *Fi Zilal al-Qur'an*, Translated by Khoramdel, M. Tehran: Ehsan; 2014. (Full Text in Persian)